

Öğretmen Adaylarının Liderlik Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

The Examination of Leadership Orientations of Teacher Candidates in Terms of Several Variables

Gönül ONUR SEZER^a, Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN^b

^a Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Bursa Türkiye

^b Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Bursa Türkiye

Öz

Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin belirlenmesidir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklemi Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesine devam eden 268 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına alınan öğretmen adaylarına, bilgi formu ile Dereli (2003) tarafından uyarlanan Liderlik Yönelimleri Ölçeği uygulanmıştır. Parametrik test varsayımlarının gerçekleştiği liderlik boyutunda iki yönlü Varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır. Ayrıca dönüşümsel liderlik alt boyu için t testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır. Parametrik test varsayımlarının gerçekleşmediği boyutlarda ise Kruskal Wallis-H (χ^2) testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin ve alt boyutlarının ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Abstract

The purpose of this study is the determination of leadership orientations of teacher candidates. Within this research general scanning model was used. The sample of the research consists of teacher candidates that were totally 268. The teacher candidates participated in the research was carried out Leadership Orientations Scale which was adapted by Dereli (2003) and an information form was used. Within the leadership dimension, in which parametric test assumptions are made, two directional Variance (ANOVA) analysis was used. Within the dimensions in which parametric test assumptions were not made, Kruskal Wallis-H (χ^2) test and Mann-Whitney U test were used. According to the results of the research it was determined that the leadership orientations of teacher candidates and their sub-dimensions were above the average.

Anahtar Sözcükler

liderlik
liderlik yönelimleri
öğretmen adayları

Keywords

leadership
leadership orientations
teacher candidates

Extended Summary

Introduction

A teacher, who is a leader, is expected to have behaviours such as impressing the environment, taking on a task with enthusiasm, cooperation, mutualisation, making independent projects, creativity, counselling and arranging appropriate learning experiences considering the development and individual differences of the students. When the leadership orientations are examined, there are four leadership orientations which are, structural frame (leadership towards structure), human resources frame (leadership towards human), political frame (transformational leadership) and symbolic frame (charismatic leadership). Clearly, the structural frame, which is based on thinking logically and approaching the problems in a realistic way, develops open targets while giving importance to details and regards people responsible from the results of the problems encountered. Human resources frame (leadership towards human) on the other hand, draws a frame which is open to new ideas that care about the feelings of the people within the group closely, support and encourage them to join the group. When the political frame (transformational leadership) is examined, it is seen that these people have ability for motivating people, they are persuasive, being talented and delicate for politics they are quite skilled individuals against conflicts. Finally, symbolic frame (charismatic leadership) consists of the individuals inspiring others, whose communication is strong, care about the culture and the values, who are open-minded, creative and have strong imagination. This study will contribute to the determination of leadership orientations of teacher candidates, confirming the missing orientations and the acquisition of leadership orientations in the educations to be given to the candidates with its all dimensions.

Purpose

The purpose of this study is the determination of leadership orientations of teacher candidates. For this purpose answers are being searched for the questions below:

- Do the leadership orientations of teacher candidates differ according to the fundamental and common effects of the departments they study and their accommodation states?
- Do the leadership orientations of teacher candidates differ according to the fundamental and common effects of the departments they study and their state of participating in a democratic activity in the courses at school?
- Do the leadership orientations of teacher candidates differ according to the departments they study, their state of participating in a democratic activity in the courses at school and their state of living with the family or not during university life?

Method

Within this research, which was carried out regarding the examination of leadership orientations of teacher candidates, who study in Uludağ University Fundamental Education, Science and Technology, Mathematics and Social Studies Education, in terms of the departments they study, their state of participating in a democratic activity in the courses at school during their university life and their state of living with the family or not during university life, general scanning model was used. The sample of the research consists of 55 Classroom Education, 50 Preschool Education, 48 Science and Technology Education, 59 Mathematics Education and 58 Social Studies Education teacher candidates that were totally 268. The teacher candidates participated in the research were carried out Leadership Orientations Scale which was adapted by Dereli (2003) and an information form including the genders of the teachers candidates, the departments they study, their state of participating in a democratic activity in the courses at school during their university life and their state of living with the family or not during university life (accommodation state). Within the leadership dimension, in which parametric test assumptions are made, two directional Variance (ANOVA) analysis was used in order to test whether there was a significant difference in terms of the departments they study, their state of participating in a democratic activity in the courses at school during their university life and their state of living with the family or not during university life. Within the dimensions in which parametric test assumptions were not made, Kruskal Wallis-H (χ^2) test and Mann-Whitney U test were used.

Results, Discussions and Suggestions

According to the results of the research it was determined that the leadership orientations of teacher candidates and their sub-dimensions were above the average. Within the research it was seen that the teacher candidates' highest scores from the Leadership Orientations Scale were from the leadership toward human sub-dimension and the lowest scores were from the Transformational Leadership sub-dimension. Considering this finding it can be said that the teacher candidates are generally individuals that care about other people's views and ideas and trying to find solutions for their problems. In addition according the results of this research it is thought that the Transformational Leadership features of the teacher candidates must be developed.

The common effects on leadership orientations of teacher candidates' department and accommodation states vari-

---

ables and only the fundamental effect on the department variable leadership orientations were not found significant. On the other hand it was determined that the fundamental effect on the leadership orientations of accommodation states were not significant. It was determined that the scores of the teacher candidates obtained from sub-scales of leadership towards human, charismatic leadership, transformational leadership, and leadership toward structure did not differ according to the departments they study. The common effects of the leadership orientations of the teacher candidates' variables of the departments they study and their state of participating in a democratic activity in the courses at school in their school life were found significant. Also the fundamental effect on the leadership orientations level of the state of only participating in an activity was found significant. It was determined that the fundamental effect on the leadership orientations of the state of participating in an activity resulted from the fact that leadership tendencies score averages in Social Studies Teaching were higher than other departments. In addition it was determined that there was a significant difference on behalf of teacher candidates participated in an activity within the sub-dimensions of transformational leadership and leadership toward human according to the state of teacher candidates' participating in an activity. A teacher, who has leadership features, will contribute to the classroom creating a democratic environment in the classroom taking the views of children, exchanging ideas about the works to be done and giving them the right of choice. In order to raise such teachers it is very important to enable teacher candidates to be in various democratic environments during their training.

1. Giriş

Teknolojik ve bilimsel değişimler, öğretmenleri ve okullardaki öğrenme ortamlarını etkilemektedir. Bu değişimin bir sonucu olarak öğrenme ortamlarının, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve öğretmenlerin de bu değişime ayak uyduracak şekilde etkinliklerini düzenlemesi gerekmektedir. Değişen dünyada, öğretmen artık bilginin tek kaynağı olmamakta, öğrenciler de dersi dinleyecek pasif bireyler olmaktan uzaklaşmakta ve öğrenme ortamları öğrenci merkezli hale gelmektedir. Öğrenciyi etkin kılan, onları güdüleyen, diğer öğrenci, öğretmen ve yöneticilerle işbirliği yapabilen öğretmenlere artık ihtiyaç duyulmaktadır (Yorulmaz, Altınkurt ve Yılmaz, 2015). Bu ihtiyaçların karşılanabilmesinde öğretmenlerin liderlik davranışları göstermesi gerekmektedir (Harrison ve Killion, 2007; Can, 2009).

Günümüzde liderliğin farklı türleri olması sebebiyle pek çok liderlik tanımı da mevcuttur. Liderlik, bir yarışmada en önde bulunan kişi veya takım anlamını taşımaktadır. Ayrıca başka bir tanımda liderlik, belirli bir grup insanı belli amaçlar etrafında toplayabilmek, bu amaçları gerçekleştirmek için bu insanları harekete geçirmek için gerekli yetenek, nitelik ve tecrübeye sahip olmak ile ilgili özelliklerin bütünü olarak tanımlanabilir. Lider de, bir grubu belli amaçlar etrafında toplayan ve bu amaçları gerçekleştirmek için grubu etkileme, harekete geçirme yetenek bilgi ve becerilerine sahip olan kişidir (Bostancı,2011; Gökçe, 2014). Lider olan bir öğretmenden; çevresini etkileme, etkinliklerde istekli görevler üstlenme, işbirliği, yardımlaşma, bağımsız projeler oluşturma, yaratıcılık, rehberlik ve öğrencilerinin gelişimlerini ve bireysel farklılıklarını göz önüne alarak uygun öğrenme yaşantıları düzenlemesi gibi davranışları göstermesi beklenmektedir (Altınkurt ve Yılmaz, 2011; Apaydın, Vilkinas ve Cartan, 2011; Can, 2009). Öğretmenlerin liderlik davranışlarını göstermeleri beklenmekle birlikte, bu davranışları gösterirken hangi liderlik yönelimlerini kullanacağını bilmesi de önemlidir (Can,2006). Bolman ve Deal (1991) liderlerin sorunları tanımlamak ve çözmek için farklı yöntemler kullandıklarını belirtmekte ve bu yöntemleri liderlik yönelimleri olarak tanımlanmaktadır (Akt.Turan, Erol ve Karaoğlu, 2016).

Liderlik yönelimleri incelendiğinde, yapısal çerçeve (yapıya yönelik liderlik), insan kaynakları çerçevesi (insana yönelik liderlik), politik çerçeve (dönüşümsel liderlik) ve sembolik çerçeve (karizmatik liderlik) olmak üzere dört liderlik yönelimi bulunmaktadır. Açık bir şekilde mantıksal düşünmeye ve sorunlara gerçekçi bir biçimde yaklaşıma dayanan yapısal çerçeve (yapıya yönelik liderlik), detaylara önem verirken net, açık hedefler geliştirmekte ve karşılaşılan sorunların sonuçlarından bireyleri sorumlu tutmaktadır. İnsan kaynakları çerçevesi (insana yönelik liderlik) ise gruptaki kişilerin duygularıyla yakından ilgilenen, destekleyen, bireyleri gruba katılmaya teşvik eden yeni fikirlere açık bir çerçeve çizmektedir. Politik çerçeve (dönüşümsel liderlik) incelendiğinde, bu kişilerin ikna özelliğinin yüksek, insanları harekete geçirebilme yeteneği olan, politik olarak hassas ve yetenekli olmakla birlikte çatışmalara karşı oldukça usta bireyler olduğu görülmektedir. Son olarak sembolik çerçeve (karizmatik liderlik), başkalarına ilham veren, iletişimi güçlü, açık görüşlü, kültür ve değerlerini önemseyen, hayal gücü kuvvetli ve yaratıcı bireylerden oluşmaktadır (Dereli 2003).

Liderlik konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde, okul yöneticilerinin liderlik davranışlarını çeşitli değişkenler açısından inceleyen araştırmaların yer aldığı görülmektedir (Ağaoğlu, Altınkurt, Yılmaz ve Karaköse, 2012; Arabikoğlu ve Demir, 2015; Aydın, Sarier ve Uysal, 2013; Dereli, 2003; Durmuş, 2011; Karadağ, 2011; Konak ve Erdem, 2015; Mcardle, 2008; Özdemir, Sezgin ve Kılıç, 2015; Teyfur, Beytekin ve Yalçınkaya, 2013) Bu araştırmaların okul yöneticileriyle yapılmasının temel nedeninin okulun yenileşmesi ve gelişmesi ile ilgili okul yöneticilerinin birincil derecede sorumlu kişiler olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak son yıllarda, öğretmenlerin de liderlik davranışlarının önemli olduğu yönündeki algının arttığı görülmektedir. Beycioğlu ve Aslan (2012) öğretmenlerin liderlik davranışlarının, okulların yenileşme ve gelişmesinde önemli olduğunu ve bu liderlik davranışların desteklenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Öğretmen liderliği ile ilgili yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin liderlik davranışlarına yönelik görüşleri ele alınmıştır (Altınkurt ve Yılmaz, 2011; Angelle ve DeHart, 2011; Apaydın, Vilkinas ve Cartan, 2011; Aslan ve Bakır, 2014; Arslan ve Özdemir, 2015; Balyer, 2016; Beycioğlu ve Aslan, 2010; Eraslan ve Aytaç, 2015; Greenlee, 2007; Güllü ve Arslan, 2009; Kıranlı, 2013; Lieberman ve Friedrich, 2007; Yiğit, Doğan ve Uğurlu, 2013). Öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir (Arslan ve Uslu, 2014a; Arslan ve Uslu, 2014b; Aydın, Bozkuş ve Kul, 2016; Garipağaoğlu ve Güloğlu, 2015; Turan, Erol ve Karaoğlu, 2016).

Yapılan bu çalışmanın öğretmen adaylarının eğitim süreçlerinin geliştirilmesine ve öğretmenlik mesleğinin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışma, öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin tespit edilmesine, eksik kalan yönelimlerin belirlenmesine ve adaylara verilecek eğitimlerde liderlik yönelimlerinin tüm boyutlarıyla kazandırılmasına katkı sağlayacaktır. Bu araştırmanın amacı da, öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda ise aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının liderlik yönelimleri öğrenim gördükleri bölümlerin ve barınma durumlarının temel ve

ortak etkilerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Öğretmen adaylarının liderlik yönelimleri öğrenim gördükleri bölümlerin ve okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumlarının temel ve ortak etkilerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarının liderlik yönelimleri öğrenim gördükleri bölümlere, öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumuna ve üniversite yaşantısında ailesinin yanında yaşama/yaşamama durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Araştırma Yöntemi

Araştırma Modeli

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, evren hakkında genel bir sonuca ulaşmak için evrenin tümü veya bir grubun üzerinde yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016; Karasar, 2009).

Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılında Uludağ Üniversitesi Temel Eğitim, Fen ve Teknoloji, Matematik ve Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümlerinde öğrenim görmekte olan yaklaşık 1690 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini dördüncü sınıf öğretmen adayları arasında basit rasgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının dördüncü sınıf öğretmen adayları arasından seçilmesinin nedeni, tüm öğretim süreçlerini tamamlamak üzere olmalarıdır.

Tablo 1. Örneklem grubuna ilişkin demografik bilgiler

		Bölüm											
		Okulöncesi		Sınıf		Fen ve Teknoloji		Matematik		Sosyal Bilgiler		Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	49	21.5	45	19.7	42	18.4	54	23.7	38	16.7	228	85.1
	Erkek	1	2.5	10	25	6	15	5	12.5	18	45	40	14.9
	Toplam	50	18.7	55	20.5	48	17.9	59	22	56	20.9	268	100
Barınma	Aile yanında	33	27.5	20	16.7	23	19.2	20	16.7	24	20	120	44.8
	Aileden ayrı	17	11.5	35	23.6	25	16.9	39	26.4	32	21.6	148	55.2
	Toplam	50	18.7	55	20.5	48	17.9	59	22	58	20.9	268	100
Etkinlik	Katıldı	28	17.7	42	26.6	24	15.2	34	21.5	30	19	158	59
	Katılmadı	22	20	13	11.8	24	21.8	25	22.7	26	23.6	110	41
	Toplam	50	18.7	55	20.5	48	17.9	59	22	58	20.9	268	100

Tablo 1 incelendiğinde araştırmanın örneklemini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesine devam eden, 55 Sınıf Eğitimi (% 20.5), 50 Okul Öncesi Eğitimi (% 18.7), 48 Fen ve Teknoloji Eğitimi (% 17.9), 59 Matematik Eğitimi (% 22) ve 58 Sosyal Bilgiler Eğitimi (% 20.9) öğretmen adayı olmak üzere toplam 268 öğretmen adayının oluşturduğu görülmektedir. Örneklemin evrene oranı % 16'dır. Belirlenen sayı araştırmanın evrenine göre kabul edilebilir olarak değerlendirilmiştir (Krijieje ve Morgan, 1970; Akt. Gibbon ve Morris, 1978, s.159).

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamına alınan öğretmen adaylarına, cinsiyetleri, öğrenim gördükleri bölümleri, öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumları ve üniversite yaşantısında ailesinin yanında yaşama/yaşamama durumlarını (barınma durumu) kapsayan bilgi formu ile liderlik yönelimleri ölçeği uygulanmıştır.

Liderlik Yönelimleri Ölçeği: Bu çalışmada öğrencilerin liderlik özelliklerini değerlendirmek amacıyla Lee G. Bolman ve Terrence E.Deal (1990) tarafından geliştirilmiş ülkemizde geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Dereli (2003) tarafından gerçekleştirilmiş Liderlik Yönelimleri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin çeşitli araştırmalarda öğretmen adaylarına uygulandığı belirlenmiştir (Arslan ve Uslu, 2014a; Turan, Erol ve Karaoğlu, 2016). Ölçekte toplam 32 ifade yer almaktadır ve ölçek insana yönelik liderlik, yapıya yönelik liderlik, dönüşümsel liderlik ve karizmatik liderlik olmak üzere dört temel liderlik özelliğini analiz etmektedir. Katılımcılar ölçekte yer alan ifadenin belirttiği davranışı sergileme sıklığını 5'li Likert tipinde değerlendirilmektedir. Değerlendirmeler her zaman seçeneğine 5, hiç seçeneğine 1 puan verilerek gerçekleştirilmektedir. Buna göre ölçeğin boyutlarından alınan yüksek puan kişinin ilgili liderlik özelliklerinin her zaman sergilediğini; düşük puan ise hiç sergilemediğini ifade etmektedir. Dereli (2003)'nin çalışmasında ölçeğin bo-

yutlarına ilişkin hesaplanan Cronbach alfa değerleri ise sırasıyla .87, .87, .84 ve .88 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma sonucunda Liderlik Yönelimleri Ölçeği için yapılan güvenilirlik katsayısı (Cronbach alpha) İnsana yönelik liderlik alt boyutu için .80, Yapıya yönelik liderlik alt boyutu için .70, Dönüşümsel liderlik alt boyutu için .80 ve Karizmatik liderlik alt boyutu için .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ise güvenilirlik katsayısı .92 olarak belirlenmiştir.

Veri Analizi

Araştırmanın verileri, SPSS 20.0 programında çözümlenerek değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının tüm ölçeğe ve ölçeğin dört alt boyutuna (insana yönelik liderlik, yapıya yönelik liderlik, dönüşümsel liderlik, karizmatik liderlik) ilişkin görüşlerinin öğrenim gördükleri bölümler, öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumu ve üniversite yaşantısında ailesinin yanında yaşama/yaşamama durumu açısından incelenmesinden önce veri setinin homojenliğini test etmek için Levene istatistiği, normallik varsayımının sınanmasında da Kolmogorov-Smirnov (K-S) testinden faydalanılmıştır. Normal dağılıma uygunluk testi sonucunda; liderlik yönelimleri toplam Kolmogorov-Smirnov Z=.047 ($p>.05$), insana yönelik liderlik Kolmogorov-Smirnov Z=.120, yapıya yönelik liderlik Kolmogorov-Smirnov Z=.098, dönüşümsel liderlik Kolmogorov-Smirnov Z=.052 ($p>.05$) ve karizmatik liderlik Kolmogorov-Smirnov Z=.055 olarak bulunmuş ve liderlik toplam puanları ve dönüşümsel liderlik toplam puanlarının normal dağılıma uygun olduğu görülmüştür.

Parametrik test varsayımlarının gerçekleştiği liderlik boyutunda öğrenim gördükleri bölümler, öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumu ve üniversite yaşantısında ailesinin yanında yaşama/yaşamama durumu açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığını test etmek için iki yönlü Varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır. Ayrıca dönüşümsel liderlik alt boyu için t testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizinden yararlanılmıştır. Parametrik test varsayımlarının gerçekleşmediği boyutlarda ise Kruskal Wallis-H (χ^2) testi ve Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Tablo 2. Liderlik yönelimleri ölçeği ve alt boyutlarına ait betimsel istatistik sonuçları

	N	Min	Max	$\bar{X}$	ss
Liderlik Yönelimleri	268	44	160	118.09	16.73
İnsana Yönelik Liderlik	268	10	40	33.02	4.34
Yapıya Yönelik Liderlik	268	11	40	30.68	4.29
Dönüşümsel Liderlik	268	12	40	26.64	5.25
Karizmatik Liderlik	268	10	40	27.76	5.57

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen adaylarının Liderlik Yönelimleri Ölçeği'nden aldıkları ortalama puanın 118.09, İnsana Yönelik Liderlik alt boyutunun puan ortalamasının 33.02, Yapıya Yönelik Liderlik alt boyutunun puan ortalamasının 30.68, Dönüşümsel Liderlik alt boyutunun puan ortalamasının 26.64 ve Karizmatik Liderlik alt boyutunun puan ortalamasının 27.76 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin ve alt boyutlarının ortalamasının üzerinde olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının barınma durumları ve etkinliğe katılma durumlarına göre liderlik yönelimleri ve dönüşümsel liderlik alt boyutuna ilişkin n, x ve s değerleri

		Barınma Durumu						Etkinliğe Katılma Durumu					
		Aile Yanında			Yurtta			Katıldı			Katılmadı		
		N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss
Sınıf Öğr	Liderlik Yönelimleri	20	122.7	20.1	35	116.2	20.5	42	121.5	17.9	13	109	25.6
	Dönüşümsel Liderlik	20	27.4	4.9	35	25.6	6.1	42	26.8	5.2	13	24.5	7.1
Okulön. Öğr	Liderlik Yönelimleri	33	119.9	17.2	17	117.1	11.6	28	117.6	15.9	22	120.6	15.2
	Dönüşümsel Liderlik	33	26.6	4.8	17	26.8	4.6	28	26.5	4.6	22	26.8	4.9
Matematik Öğr	Liderlik Yönelimleri	20	116.8	16.6	39	116.3	14.7	34	115	14.6	25	118.4	16.1
	Dönüşümsel Liderlik	20	25.5	6.1	39	26.2	4.8	34	25.7	4.8	25	26.2	5.8

		Barınma Durumu						Etkinliğe Katılma Durumu					
		Aile Yanında			Yurtta			Katıldı			Katılmadı		
		N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss	N	$\bar{X}$	ss
Fen ve Tek.Öğr	Liderlik Yönelimleri	23	118.2	14.9	25	121	16.7	24	120.9	12.4	24	118.3	18.7
	Dönüşümsel Liderlik	23	26.9	5.1	25	28.2	5.9	24	28.2	4.8	24	27	5.8
Sosyal Bil.Öğr	Liderlik Yönelimleri	24	114.8	18.8	32	120.8	14.1	30	125.9	14.4	26	109.3	14
	Dönüşümsel Liderlik	24	25.9	5.7	32	27.9	4.8	30	29.3	4.9	26	24.4	4.4

Tablo 3'te öğretmen adaylarının barınma durumları ve etkinliğe katılma durumlarına göre liderlik yönelimleri ve dönüşümsel liderlik alt boyutuna ilişkin N, $\bar{X}$ ve ss değerleri verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlerin ve barınma durumlarının liderlik yönelimlerine temel ve ortak etkilerini gösteren varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç
Bölüm	323.87	4	3504885.72	.287	.89	Önemli değil
Barınma durumu	2.110	1	80.968	.007	.93	Önemli değil
Bölüm x Barınma durumu	1227.996	4	2.110	1.087	.36	Önemli değil
Hata	72893.5	258	306.999			
Toplam	3824490	268				

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlerin ve barınma durumlarının liderlik yönelimlerine temel ve ortak etkilerini gösteren varyans analizi sonuçlarına göre öğretmen adaylarının bölüm ile barınma durumu değişkenlerinin liderlik yönelimleri üzerindeki ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$). Aynı zamanda bölüm değişkeninin liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisinin de anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Bu durum farklı bölümlerde öğrenim gören öğretmen adaylarının liderlik yönelimleri puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan barınma durumlarının liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisi de anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 5. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlerin ve okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumlarının liderlik yönelimlerine temel ve ortak etkilerini gösteren varyans analizi sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Sonuç
Bölüm	556.499	4	139.125	.525	.72	Önemli değil
Etkinliğe katılım	1559.053	1	1559.053	5.880	.02	Önemli $p<.05$
Bölüm x Etkinliğe katılım	4279.355	4	1069.839	4.035	.00	Önemli $p<.05$
Hata	68409.618	258	265.154			
Toplam	3824490.0	268				

$$F_{(1,268)}=4.035 (p<.05)$$

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüm ile öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumu değişkenliklerinin liderlik yönelimleri üzerindeki ortak etkileri anlamlı bulunmuştur [$F_{(1,268)}=4.035 (p<.05)$].

Ayrıca etkinliğe katılma durumu değişkeninin liderlik yönelimleri düzeyi üzerindeki temel etkisinin de anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.05$). Etkinliğe katılma durumunun liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisinin kaynağının ne olduğunu belirlemek için ortalamalara bakıldığında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği liderlik yönelimleri puan ortalamalarının (125.93) diğer bölümlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının öğrencilik hayatları boyunca derslerde demokrasiye yönelik etkinliklere daha fazla katılmalarının öğrenim gördükleri program gereği beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının dönüşümsel liderlik alt boyutundan aldıkları puanların öğrenim gördükleri bölümlere göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	87,381	4	21,845		
Gruplar içi	7278,231	263	27,674	.789	.533
Toplam	7365,612	267			

Öğretmen adaylarının dönüşümsel liderlik alt ölçeğinden aldıkları puanların öğrenim gördükleri bölümlere göre

farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğretmen adaylarının aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($F=.789, p>.05$).

Tablo 7. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre insana yönelik liderlik alt boyutuna ilişkin χ^2 testi sonuçları

Gruplar	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Sınıf Eğitimi	55	150.40			
Okulöncesi Eğitimi	50	146.98			
Matematik Eğitimi	59	118.40	4	6.741	.150
Fen ve Teknoloji Eğitimi	48	131.14			
Sosyal Bilgiler Eğitimi	56	127.59			
Toplam	268				

Tablo 7 incelendiğinde; öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre insana yönelik liderlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(4)}=6.741; p>.05$).

Tablo 8. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre karizmatik liderlik alt boyutuna ilişkin χ^2 testi sonuçları

Gruplar	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Sınıf Eğitimi	55	136.30			
Okulöncesi Eğitimi	50	141.24			
Matematik Eğitimi	59	120.76	4	3.173	.529
Fen ve Teknoloji Eğitimi	48	144.85			
Sosyal Bilgiler Eğitimi	56	132.31			
Toplam	268				

Tablo 8 incelendiğinde; öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre karizmatik liderlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2_{(4)}=3.173; p>.05$).

Tablo 9. Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre yapıya yönelik liderlik alt boyutuna ilişkin χ^2 testi sonuçları

Gruplar	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Sınıf Eğitimi	55	125.51			
Okulöncesi Eğitimi	50	138.08			
Matematik Eğitimi	59	138.90	4	1.049	.902
Fen ve Teknoloji Eğitimi	48	134.86			
Sosyal Bilgiler Eğitimi	56	135.19			
Toplam	268				

Tablo 9 incelendiğinde; öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre yapıya yönelik liderlik alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($\chi^2_{(4)}=1.049; p>.05$). Ayrıca öğretmen adaylarının etkinliğe katılma durumu ve barınma durumlarına göre insana yönelik liderlik, karizmatik liderlik ve yapıya yönelik liderlik alt boyutu Mann-Whitney U testi ile dönüşümsel liderlik alt boyutu ise bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının etkinliğe katılma durumlarına göre insana yönelik liderlik alt boyutunda etkinliğe katılan öğretmen adaylarının lehine anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($Z=-2.32; p=.02; p<.05$). Ayrıca öğretmen adaylarının etkinliğe katılma durumlarına göre dönüşümsel liderlik alt boyutunda etkinliğe katılan öğretmen adaylarının lehine anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($t=-2.036; p=.04; p<.05$). Öğretmen adaylarının etkinliğe katılma durumlarına göre karizmatik liderlik ($Z=-1.46; p=.143; p>.05$), yapıya yönelik liderlik ($Z=-.83; p=.41; p>.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının barınma durumlarına göre insana yönelik liderlik ($Z=-.21; p=.83; p>.05$) karizmatik liderlik ($Z=-.74; p=.46; p>.05$), yapıya yönelik liderlik ($Z=-1.93; p=.053; p>.05$) ve dönüşümsel liderlik ($t=-.584; p=.56; p>.05$) alt boyutlarında anlamlı farklılık saptanamamıştır.

4. Tartışma Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin ve alt boyutlarının ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının Liderlik Yönelimleri Ölçeğinden aldıkları en yüksek puan İnsana yönelik liderlik alt boyutundan, en düşük puan ise Dönüşümsel liderlik alt boyutundan olduğu görülmektedir.

Benzer olarak Özdemir Özkan, Akın ve Durna (2015) hemşirelik öğrencileriyle yaptıkları araştırma sonucunda benzer sonuçlara ulaşımlardır. Yapılan diğer araştırmalarda da, en yüksek puanın İnsana yönelik liderlik alt boyutunda olduğu belirlenmiştir (Arslan ve Uslu, 2014a; Dereli, 2003; Durmuş, 2011; Semiz, 2011). Bu bulguya dayanarak öğretmen adaylarının çoğunlukla diğer insanların görüş ve düşüncelerini önemseyen ve onların problemlerine çözümler üretmeye çalışan bireyler oldukları söylenebilir. Ayrıca bu araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının Dönüşümsel liderlik özelliklerinin de geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının bölüm ile barınma durumu değişkenlerinin liderlik yönelimleri üzerindeki ortak etkileri ile sadece bölüm değişkeninin liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisi de anlamlı bulunmamıştır. Diğer taraftan barınma durumlarının liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisinin de anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının insana yönelik liderlik, karizmatik liderlik, dönüşümsel liderlik ve yapıya yönelik liderlik alt ölçeklerinden aldıkları puanların öğrenim gördükleri bölümlere göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak Arslan ve Uslu (2014a) yaptıkları araştırmada, yapıya yönelik ve insana yönelik liderlik alt boyutlarında öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüme göre yabancı dil öğretmenliği öğretmen adaylarının lehine anlamlı farklılık belirlemişlerdir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüm ve barınma durumlarının liderlik yönelimleri üzerindeki ortak etkisini konu edinen başka çalışmaya rastlanmamış olup ulaşılan sonuç doğrultusunda öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölümlere göre farklılığın olmamasının sebebinin insan temelli çalışmaları olduğu söylenebilir. Turan, Erol ve Karaoğlu (2016) Beden eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümünde okuyan öğrencilerin liderlik düzeylerinin mesleğe yönelik tutumlarını yordama gücünü belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının İnsana yönelik liderlik ve Karizmatik liderlik alt boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığını tespit etmişlerdir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüm ile öğrencilik hayatı boyunca okul içinde derslerde demokrasiye yönelik bir etkinliğe katılma durumu değişkenlerinin liderlik yönelimleri üzerindeki ortak etkileri ile sadece etkinliğe katılma durumu değişkeninin liderlik yönelimleri düzeyi üzerindeki temel etkisi de anlamlı bulunmuştur. Etkinliğe katılma durumunun liderlik yönelimleri üzerindeki temel etkisinin kaynağının Sosyal Bilgiler Öğretmenliği liderlik yönelimleri puan ortalamalarının diğer bölümlerden daha yüksek olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının etkinliğe katılma durumlarına göre insana yönelik liderlik ve dönüşümsel liderlik alt boyutlarında etkinliğe katılan öğretmen adaylarının lehine anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Liderlik özelliklerine sahip bir öğretmen, çocukların fikirlerini alma, yapılacak işler konusunda fikir alışverişinde bulunma ve çocuklara seçme hakkı tanıma gibi sınıf içerisinde demokratik bir ortamın oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Böyle bir öğretmenin yetiştirilebilmesi için aday öğretmenlerin öğrenimleri süresince çeşitli demokratik ortamlarda bulunmaları bu davranışlarının gelişmesi için önemlidir.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Öğretmen adaylarına eğitimleri süresince verilen derslerde liderlik özelliklerini geliştirmeye yönelik farklı etkinliklere yer verilebilir.
- Bu konunun daha geniş bir örneklem grubuyla ve farklı konularla ilişkilendirildiği çalışmalara yer verilebilir.

5. Kaynakça

- Ağaoğlu, E., Altınkurt, Y., Yılmaz, K. ve Karaköse, T. (2012). Okul yöneticilerinin yeterliklerine ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri (Kütahya İli). *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 159-175.
- Altınkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2011). Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin öğretmenlerin liderlik davranışlarına ilişkin görüşleri. *Journal of Qafqaz University*, 32, 104-113.
- Angelle, P. S. ve DeHart, C.A. (2011). Teacher perceptions of teacher leadership: examining differences by experience, degree and position. *Nass Bulletin*, 95(2), 141-160.
- Apaydın, Ç., Vilkinas, T. ve Cartan, G. (2011). Türkiye’de ortaöğretim okul öğretmenlerinin etkili liderlik belirleyicileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(1), 107-129.
- Arabikoğlu, S. N. ve Demir, K. (2015). Okulöncesi öğretmenlerinin okula bağlılık ve örgütsel güven düzeylerinin okul yöneticilerinin liderlik uygulamalarına göre incelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 83-98.
- Arslan, M. C. ve Özdemir, M. (2015). Öğretmen liderliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 190-207.
- Arslan, H. ve Uslu, B. (2014a). Öğretmen adaylarının liderlik yönelimlerinin incelenmesi. *e-International Journal of Educational Research*, 5(1), 42-60.
- Arslan, H. ve Uslu, B. (2014b). Öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ile liderlik yönelimleri arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 341-355.
- Aslan, M. ve Bakır, A. A. (2014). Resmi ve özel okul öğretmenlerinin paylaşılan liderliğe ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 117-142.
- Aydın, R., Bozkuş, T. ve Kul M. (2016). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarındaki öğrencilerin liderlik özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport (Int.JSCS)*, 4(3), 122-131.

- Aydın, A., Sarier, Y. ve Uysal, S. (2013). The effect of school principals' leadership styles on teachers' organizational commitment and job satisfaction. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 13(2), 806-811.
- Balyer, A. (2016). Öğretmen Liderler: öğretmen algıları üzerine nitel bir araştırma. *İlköğretim Online*, 15(2), 391-407.
- Beycioğlu, K. ve Aslan, B. (2010). Öğretmen liderliği ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 9(2), 764-775.
- Beycioğlu, K. ve Aslan, B. (2012). Öğretmen ve yöneticilerin öğretmen liderliğine ilişkin görüşleri: Bir karma yöntem çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(2), 191-223.
- Bostancı, A.B. (2011). Sınıfta ilişki düzenini oluşturmada öğretmenin liderliği. Gülşen, C. (Ed.) *Kuram ve uygulamada sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, S. Çakmak, E.K., Akgün, O.E., Karadeniz, S. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Can, N. (2006). Öğretmen liderliği ve engelleri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 137-161.
- Can, N. (2009). Öğretmenlerin sınıfta ve okulda liderlik davranışları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 385-399.
- Dereli, M. (2003). A survey research of leadership styles of elementary school principals. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Durmuş, Ö. (2011). İlköğretim ve lise öğrencilerinde görülen liderlik davranışlarının araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.
- Eraslan, L. ve Aytaç, T. (2015). Öğretmenlerin dönüştürücü liderlik algısında cinsiyetin etkisi: bir meta-analiz. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 49-71.
- Garipağaoğlu, B. Ç. ve Güloğlu, B. (2015). Öğretmen adaylarında öz liderlik becerilerinin yordayıcısı olarak öğrenilmiş güçlülük ve denetim odağı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 147-162.
- Gibbon, C.T ve Morris, L.L. (1978). *How to design a program evaluation*. London: Sage Publication.
- Gökçe, F. (2014). *Sınıfta öğrenme ve öğretme sürecinin yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Greenlee, J. B. (2007). Building teacher leadership capacity through educational leadership programs. *Journal of Research for Educational Leaders*, 4(1), 44-74.
- Güllü, M. ve Arslan, C. (2009). Beden eğitimi öğretmenlerinin liderlik stilleri/leadership styles of physical education teachers. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11). 353-368.
- Harrison, C. ve Killion, J. (2007). Teachers as leaders. *Educational Leadership*, 65(1), 74-77.
- Karadağ, E. (2011). Okul müdürlerinin niteliklerine ilişkin olarak öğretmenlerin oluşturdukları bilişsel kurgular: Fenomonolojik bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 25-40.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kıranlı, S. (2013). Teachers' and school administrators' perceptions and expectations on teacher leadership. *International Journal of Instruction*, 6(1), 179-194.
- Konak, M. ve Erdem, M. (2015). Öğretmenlerin görüşlerine göre ilkököl yöneticilerinin etik liderlik davranışları ile çatışma yönetme stratejileri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 21(1), 69-91.
- Lieberman, A. ve Friedrich, L. (2007). Teachers, writers, leaders. *Educational Leadership*, 65(1), 42-47.
- Mcardle, M. K. (2008). *Leadership orientations of community college presidents and the administrators who report to them: a frame analysis*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Central Florida, College of Education, Florida.
- Özdemir, S., Sezgin, F. ve Kılıç, D. Ö. (2015). Okul yöneticisi ve öğretmen görüşlerine göre okul yöneticilerinin liderlik yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 40(177). 365-383.
- Özdemir Özkan, N., Akın, S. ve Durna, Z. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin liderlik yönelimleri ve motivasyon düzeyleri. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 12 (1), 51-61.
- Semiz, H. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinde sporun liderlik üzerine etkisi: Hendek örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Teyfur, M., Beytekin, O. F. ve Yalçınkaya, M. (2013). İlköğretim okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ile okullardaki örgütsel güven düzeyinin incelenmesi (İzmir il örneği). *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 21, 84-106.
- Turan, M. B., Erol, Z. ve Karaoğlu, B. (2016). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin liderlik düzeylerinin öğretmenlik mesleği yordama gücünün incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 6(3), 71-78.
- Yiğit, Y., Doğan, S. ve Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin öğretmen liderliği davranışlarına ilişkin görüşleri. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(2), 93-105.
- Yorulmaz, I. Y., Altınkurt, Y. ve Yılmaz, K. (2015). The relationship between teachers' occupational professionalism and organizational alienation. *Educational Process: International Journal (EDUPIJ)*, 4(1-2), 31-44.